

OGUZ ATAJ (1934–1977), pionir modernog turskog romana, jedna je od najznačajnijih figura turske književnosti XX veka. Po obrazovanju građevinski inženjer, radio je na izgradnji pristaništa Kadikoj, a kasnije i kao predavač na Državnoj akademiji za inženjerstvo i arhitekturu u Istanbulu (današnji Tehnički univerzitet Jildiz). Objavljivao je u raznim časopisima i novinama. Njegov prvi roman *Neprilagođeni* izazvao je brojne polemike u javnosti i doneo mu prestižnu nagradu turske radio-televizije. Unesko je 1997. godine, na dvadesetu godišnjicu piščeve smrti, ovaj roman odabrao kao najistaknutije delo turske književnosti XX veka. Posle *Neprilagođenih* objavio je roman *Tehlikeli Oyunlar* (*Opasne igre*), zbirku priča *Korkuyu Beklerken* (*Čekajući strah*), roman *Bir Bilim Adamının Romanı* (*Roman o jednom naučniku*), dramu *Oyunlarla Yaşayanlar* (*Oni što žive sa igrama*). Dela *Günlük* (*Dnevnik*) i *Eylembilim* (*Nauka o delotvornosti*) objavljena su posthumno. Preminuo je od tumora na mozgu 13. decembra 1977. i nije uspeo da završi svoj poslednji projekat *Türkiye'nin Ruhu* (*Duh Turske*).

Biblioteka
XX vek

Urednik izdanja
Aleksandar Šurbatović

Naslov originala
Oğuz Atay
TUTUNAMAYANLAR

With support of the Ministry of Culture and Tourism of
Republic of Turkey in the framework of TEDA Project.

Ova knjiga je objavljena uz pomoć Ministarstva kulture
i turizma Republike Turske, u okviru projekta TEDA.

Copyright © 1984, İletişim Yayıncılık A.Ş.

Published by arrangement with İletişim Yayınları c/o AnatoliaLit Agency
working in conjunction with Andrew Nurnberg Associates Sofia, Ltd.

Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2022

OGUZ ATAJ

NEPRILAGOĐENI

Prevod sa turskog
Vesna Gazdić

Beograd
2022
DERETA

*Za Sevin
U znak sećanja na Ural*

POČETAK KRAJA

Vest o nestanku mladog inženjera Turguta Ozbena, koja je osvanula na četvrtoj strani dnevne štampe, zatekla me je u inostranstvu. Proveo sam dve godine u raznim evropskim zemljama zahvaljujući stipendiji za istraživački rad koju mi je dodelila humanitarna organizacija države u koju sam otišao. U međuvremenu nisam prestao da se bavim novinarstvom, slao sam tekstove na razne teme svom listu u Turskoj.

Ove redove, koji naizgled nemaju veze sa delom, pišem da bih objasnio pustolovinu ove knjige, po mnogo čemu saobrazne s tragičnim junacima romana.

Po povratku u redakciju, jednog dana sam, preturajući po fiokama svog radnog stola, naleteo na veliki paket koji je stigao odmah nakon što sam otputovao. U paketu se nalazilo pismo i mnoštvo rukom ispisanih stranica. Različiti rukopisi na stranicama, očito iznova numerisanim, upadali su u oči. Pismo je bilo upućeno meni; napisao ga je mladi inženjer kog sam upoznao tokom jednog putovanja vozom, pisao mi je da je nestalo lice i da preko mene želi da pošalje u svet „delo” u čijem je nastajanju učestvovalo mnogo ljudi. Istražio sam i doznao da se pre tri godine zaista desio takav slučaj. Neki inženjer je jednog jutra izašao iz kuće da obavi neki posao u Ankari i više

se nije vratio. Sve potrage su ostale bez rezultata. Prema navodima policije, pre odlaska je s računa u izvesnoj istanbulskoj banci digao sav novac, za koji njegova žena nije znala, i prebacio ga na račun u jednoj banci u unutrašnjosti. Mesec dana kasnije, njegov auto je pronađen u blizini železničke stanice nekog grada u provinciji. U vozilu nisu nađene nikakve stvari ili poruke.

U svom pismu Turgut Ozben je tražio da, ukoliko budem razmišljao o objavljivanju „dela”, prethodno razgovaram sa svima koji s njim imaju neke veze i da tog posla mogu da se prihvatim tek pošto dobijem njihov pristanak. Uz to, tražio je da se na kraj knjige umetne deo njegovog pisma. Kako sam razumeo, od svih koji su ga poznavali, ja sam ga video poslednji put. Naš razgovor u vozu ostao mi je u sećanju kao veoma zanimljiv. Ipak, poštujući njegovu želju iz pisma, neću detaljno opisivati kakav utisak je ostavio na mene.

Pošto sam smatrao da knjigu vredi štampati, potražio sam one kojih se ticala na adresama koje je Turgut Ozben priložio.

Majka Selima Išika više nije bila među živima. Preminula je od srčane insuficijencije dva meseca pre mog povratka u domovinu. U njenoj kući su živeli novi stanari, koji nisu znali da li Selim ima još nekog od rodbine.

Gunseli sam pronašao kod kuće. Čula je za nestanak Turguta Ozbena. Posle tog događaja stiglo joj je kratko pismo u kome je Turgut pisao da će joj se možda obratiti u vezi sa objavljivanjem knjige i tražio da se pozitivno izjasni povodom toga. Gunseli je pak, pošto je nisam potražio, svratila u redakciju i, saznavši da sam van zemlje, odlučila da je najbolje da čeka. Naglasila je da nema ništa protiv objavljivanja knjige, pod uslovom da promenim imena. Ja

sam joj rekao da je Turgut poslao spisak s predlozima i pitao je da li joj odgovara ime Gurseli. Neke igre reči u knjizi nisu se slagale uz to ime, pa smo ih zajednički, verujući da bi Turgut pristao na to, prilagodili njenom novom imenu. Selimu smo samo promenili prezime, što je takođe, naročito u delu sa stihovima, ispalo prilično komplikovano. Nisam imao poteškoća pri promeni drugih imena. Turgut Ozben je u svom pismu insistirao da njegovo ime ostane nepromenjeno, čemu se njegova supruga žestoko usprotivila. Naposljetku sam napravio malu izmenu.

Sve to suštinski neće predstavljati nikakav problem za one koji su upućeni u događaj. Oni će s lakoćom prepoznati i sebe i druge. Želim da kažem i to da sam se trudio da se te izmene uklope u atmosferu romana.

Pošto sam završio s pripremama, neko vreme sam odlagao štampanje knjige. U nameri da sprečim reakcije svih upletenih osoba, čekao sam da umine nemir probuđen ovim malim istraživanjem. Proces štampanja bio je prilično težak. Budući da su je pisale različite osobe, knjiga je bila neujednačena. Predlagane su sitne izmene kako bi se tekst uobličio u celinu. Nisam ih prihvatio, poštujući želju Turguta Ozbena. Pobrinuo sam se da knjiga bude odštampana u izvornom obliku. Izuzev gorespomenutih izmena, sve je onako kako mi je poslato.

Turgutu Ozbenu (ako je još uvek živ) želim svu sreću. Nadam se da je srećan gde god da se nalazi. Ispoštovao sam njegovu želju i odlomak pisma stavio na kraj knjige.

REČ IZDAVAČA

Želimo da napomenemo da ništa sa sigurnošću ne možemo reći u pogledu istinitosti ovog romana, zasnovanog na događaju koji se odigrao pre mnogo godina. Pošto je osoba koja nam je donela rukopis zahtevala da se štampa bez ikakvog prethodnog istraživanja priče, molimo čitaoce da prihvate da su svi događaji u romanu proizvod mašte i da njegovi junaci nisu postojali u stvarnom životu. Uostalom, analiza karaktera likova i njihovih pustolovina pokazaće njihovu nesaobraznost s ljudima našeg vremena. Mislimo da se pisac, tačnije, da su se pisci poslužili svojevrsnim anahronizmom, tako što su ljude koji su možda živeli pre više vekova zaogrnuili odeždom savremenosti, ne bi li povećali interesovanje za roman.

U prilog našoj tezi ide i to što se mesta i datumi ne podudaraju, kao i činjenica da mesta u kojima su se navodno odigrali događaji nemaju nikakve veze sa stvarnim nazivima gradova i varoši u našoj zemlji. Želimo da kažemo i to da, iako mislimo da je knjiga vredna objavljivanja, smatramo da njeni likovi ni po čemu nisu slični građanima naše zemlje. Istina je da bi se ovi junaci možda bolje uklopili u atmosferu neke bajke nego u strukturu našeg društva. Ističemo da ovaj roman posmatramo prevashodno kao dokument koji otkriva ličnost svog pisca, to jest pisaca, i da nam je cilj da ga našim čitaocima predstavimo kao takvog.

S poštovanjem.

Prvi deo

Sve je počelo u Turgutovoj kući jedne noći u drugoj polovini dvadesetog veka. Tada još nije postojao Olrik, niti je u Turgutovoj glavi vladala tolika pometnja. Bila je ponoć, sedeo je kod kuće i razmišljao. Selim je pre nekoliko dana svojevolutno napustio ovaj svet, a prethodno je, kao i svi u sličnim prilikama, za sobom ostavio nešto nalik na oproštajno pismo. To pismo je sada stajalo na radnom stolu, ispred Turguta. Redovi nazvrhljani drhtavom rukom lebdeli su mu pred očima. Činilo mu se da između njih vidi duge prste svog prijatelja; čitajući njegove reči, kao da je čuo njegov dubok, hrapavi glas.

U to vreme još nije bilo Olrika, nisu se čitale vremenske prognoze posle dnevnih izveštaja. Situacija još uvek nije bila očigledna kao danas, ali ni sasvim nejasna.

„Zašto je ovo pismo završilo baš kod mene?“, procedio je. To njegovo mrmljanje, znači, datira iz tog vremena. Te noći je počeo da priča sam sa sobom. Bes prema stvarima koje su ga okruživale stvarao mu je neku neopisivu mučninu. Selim bi mu objasnio da su ga blagodatni sitne buržoazije (napred *salle à manger*, pozadi dve spavaće sobe, gde su spavali žena i deca, ostava i kupatilo desno iz hodnika), koje je priuštio zahvaljujući svojim primanjima, doveli u situaciju da ne može da diše. Turgut je razgledao okolinu

tupim pogledom. Zidove su prekrivali njegovi „radovi” iz perioda kada je slikao. Ponosna Nermin ih je sve uramila. „Uramio si slike, dobro je ispalo”, bio je Selimov komentar. „Nisam ja, nego žena.” Slika dole, slika gore; jedan zid načičkan slikama, drugi poluprazan, da se razbije simetrija. Stvarno? rekao bi Selim, sa akcentom na poslednjem slogu. Kućevlasnik se iznervirao kada je video boju zidova, mada to nije pokazao. Ista boja sve do tavanice, da se naglasi ravnina zida – uticaj moderne umetnosti na život buržuja. Stvarno? A baš je lepo bilo nekad: na pedalj od plafona crtala se tamna linija debljine prsta i dotle se krećio zid. Tako je bilo kod Selimovih u Ankari. Nasleđe iz perioda jednopartijskog sistema i čvrstog vojničkog poretka. U to vreme verovatno nije bilo polica do plafona jer, da jeste, ta horizontalna linija se ne bi videla od knjiga.

Nevoljno je ustao i stao ispred biblioteke: na stotine knjiga, uglavnom nepročitanih. „Da pet godina ne izlaziš iz kuće i neprekidno čitaš, možda bi ih pročitao”, govorio je Selim. Gluposti. Najednom je goreo od želje da ih odmah sve pročita: taj plamen želje, koji bi buknuo svaki put kada ugleda knjige. Koliko je to ukupno strana? Hiljadu, pet hiljada, deset hiljada. Koliko minuta treba za jednu, koliko sati dnevno ostaje kada se odbije vreme za jelo i spavanje, plus vreme vikendom i vreme tokom praznika... ma, progutao bih ih, samo da hoću. Setio se školskih dana: sa žarom se bacao na čitanje, ali bi posle desetak strana njegovo uzbuđenje sasvim splaslo. Pošto ostavi jednu, bacao bi se na drugu knjigu. Beznadežno koprcaње bi se završilo odustajanjem od čitanja, posle čega bi usledila velika tuga i depresija zbog povratka u stvarnost.

Jedva se odvojio od biblioteke: okanimo se starih igara. Seo je na sofu, koja je mogla da posluži kao krevet,

pritisnuo dugme na kutiji, uzeo cigaretu s lažnom muštiklom koja je ispala iz tabakere i pripalio je upaljačem u obliku Aladinove lampe. Situacija nije ulivala nadu: tepih je sasvim odudarao od nameštaja. Svadbeni poklon. Šta da se radi, nismo imali novca da kupimo tepih kakav smo želeli. Ugasio je cigaretu u srebrnu pepeljaru u obliku lista. Ljutiće mi se žena. Zašto ove pepeljare uopšte stoje ovde? To niko ne zna. Prišao je radnom stolu. Kaja ima svoju radnu sobu. Šta li radi tamo? Ko zna. A šta ja radim? Pa, čitaš pismo! Tako je. Ponovo se nadvio nad redove koje je napisao Selim.

U takvom ambijentu se prvi put susreo sa događajem. Zapravo, ne bi se mogao nazvati događajem, ili bi, budući da je Turgut, svojevremeno najbolji Selimov prijatelj, saznao za njega iz novina, iz rubrike koja se bavi 'događajima'. Turgut je odavno bio budan: čekao je da čuje šuškanje novina koje je domar svakog jutra ubacivao kroz prorez na vratima. Pošto ga je čuo, pospano, trudeći se da ne probudi ženu, potražio je papuče i polako se uputio ka 'događaju'. Tražio je da pročita nastavak vesti o nekom ubistvu na sedmoj strani, kada ga je iznenada ugledao. Kasnije ga je žena zagrlila i tešila u krevetu. A noćas je ranije otišla na spavanje, da me pusti da na miru razmišljam o pokojniku. Učinila je i više nego što se od nje očekivalo. Drugi razlog za njen rani odlazak u krevet bio je čas vožnje sutradan ujutru. I ja treba da spavam; svi su zaspali. Niko osim mene ne razmišlja o značenju ovog pisma. Šta bi Kaja uradio da se sada zadesio u mojoj radnoj sobi? Gledao bi studentkinje kako se svlače. A što ima jedna, kaže, svake noći naslanja noge na zid... Gleda ih krišom od žene. A ja sada, krijući od žene, razmišljam o Selimu. Ali ne, to nije tajna, zna da razmišljam o njemu. Pa ipak, tajna postoji:

ne zna šta mislim i kako razmišljam. O Selimu i nogama devojaka... I Selim bi ih gledao da je tu, i ja bih. Ne ide, sve je više grešnih misli i skrivenih radnji. Ustao je, izašao iz salona, pridržavajući se za zid, prošao kroz mračan hodnik. Odgurnuo je vrata spavaće sobe, posmatrao svoju usnulu ženu ne paleći lampu. Zasuštala je svilena posteljina: „Ne, ne”, izgleda da je budna. „Što malo ne spavaš?”, promrmljala je ispod jorgana. „Znaš...” Znao je: prikrivenim radnjama je morao doći kraj. Turgut tada nije uviđao opasnost, ali naslućivao je da treba da prestane da se zanima za taj događaj. To je bilo opasnije od Kajine znatiželje da sazna šta se krije iza polurazmaknutih crvenih zavesa u zgradi prekoputa. Nešto jače od zanimanja koje se utoli prizorom golišavih ženskih nogu: to je ideja, zapitanost čiji koreni sežu u prošlost. Selim bi provodio celu noć u razmišljanju. A ja bih spavao. Dok smo studirali, ja bih odlazio u ponoć u krevet, a Selim bi učio do svitanja. „Turgute, ti stariš. Opada ti kosa, nisi u stanju da radiš neispavan.” „Ti možeš da ostaneš budan zato što imaš jake živce. Ja pak imam mišiće.” Čvrsto bi ga stegao rukama, gotovo da mu prekine disanje: „Tebi, Selime, sleđi iznenadna propast. Znaš li zašto? Zato što si prazan. Tvoja unutrašnjost će začas nestati u mom naručju, izgubićeš treću dimenziju, postaćeš ravan i ja ću te zakucati za zid.” Podigao bi Selima i nosio ga do zida. Hvatao bi ga za crnokosu glavu i prislanjao je na zid: „Okačiću te za tu kosu, ovu što ti nije opala”, vikao bi. „Selime, družo, imaš muževne malje po grudima.” Skinuo bi košulju da pokaže svoje grudi, do grla prekrivene crnim maljama. „Grozan si, Turgute. Pokaži ih devojkama u studentskoj menzi. Skloni mi tu šumu.” Selimu je smetao prizor razgolićenog muškarca. „Turgute, loše utičeš na mene. Moram da te se

otarasim." Turgut bi tada skidao pantalone i, šireći ruke, vikao: „Ja sam tvoja prljava mašta, koju si gurnuo u mrak podsvesnog iz straha da se ne ostvari! Ja sam Tarzan iz džungle tvoje podsvesti, došao sam da te pojedem. Nema ti spasa. Ja sam tvoja savest!" „Ne viči, razumeli smo. Moja savest ne može biti toliko dlakava. Tarzane, psihologu, obuci se, molim te."

Ostavljajući ženu bez odgovora, išunjao se iz sobe i zatvorio vrata. Išao je hodnikom s rukama uvis: „Tvoj sam talac, Selime, zarobljenik!”, šaputao je. Učinilo mu se da čuje Selima kako zadovoljno likuje: „Znači, poražen si, veliki medvede. Da, poražen si. Istoriju tog tvog poraza ovog puta proživljavamo zajedno. Bio je to jedan od onih strašnih i žestokih dana rata za oslobođenje. Mladi poručnik Selim, dobrovoljac i učenik treće godine Carske škole za inženjerstvo, nalazio se sam na položaju na Kartaltepeu, u blizini Afiona. Neprijatelj je bio lukav i brojan. Mladi poručnik je, ne skidajući rukavice, prineo očima dvogled s kožnim remenom koji mu je visio oko vrata, njegovi prsti su elegantno okrenuli okulare i izoštrili sliku neprijatelja u vidnom polju. Pripreme za osmatranje protivničkih redova bile su gotove. Najzad je doživljavao trenutak o kojem je maštao kao dečak na tavanu porodične drvene kuće na Uskudaru. 'Samo tri hiljade ljudi', rekao je za sebe. Onda je ispustio tri urlika 'a-aaa-aaa...', udarajući se pesnicama po prsima kao Tarzan. Neprijatelj se našao u nebranom grožđu. Bacio je oružje i dao se u beg. Paralisan ovom demonstracijom turske sile, Grk, komandant vojske, digao je ruke uvis. Na dva mesta mu se kroz pocepane rukavice videla koža." Turgut je povikao: „*Yes Sir! Yes Sir!*”, upirući kažiprst u ogoljeni delić dlana ispod zamišljene rukavice.

Vratio se u dnevnu sobu u obliku slova L, seo u udobnu fotelju od veštačke kože i, pritisnuvši dugme, spustio joj naslon unazad. Uhvaćen si, Turgute, odao si se. Zašto, Selime? Još pitaš. Baš kad sam nameravao da kupim kola od računovođe u firmi (deset hiljada odmah i petnaest kasnije), da upišem vožnju i skupim novac za stan... ne, Selime, ne možeš me prevariti, ne možeš da zabadaš nos u moje poslove. Znam ja kako da ostanem hladnokrvan. Nisi li i sam rekao „bezosećajan sam, pa šta, ja se time dičim”? Da me je ovo snašlo pre deset godina, možda bih bio promišljeniji, ne bi me bilo strah neodređenih opasnosti. Ovaj potresni događaj bi me pre deset godina možda trgnuo, kao onda kada sam posle čitanja *Oblomova* počeo da radim vežbe. Trgnuo bih se, ali šta bih učinio? Ništa. Verovatno bih osećao neprijatnost. Kao žiganje stare rane. Zaboravio sam *Oblomova* i telesne vežbe. Brzo sam se pribrao. Da, od hiljadu devojaka u menzi, ti si odabrao jednu; pitao si je šta čita i posmatrao je kako nemo sedi ispred tebe. Jeste, Selime, tako je bilo. Šta ti vidiš loše u mom ponašanju? Ništa nisam rekao, Turgute. Jesam li ti nešto rekao kad si je uzimao za ženu? Nisi nas često posećivao kad smo se venčali. Vas. A ko ste vi? Ja, Nermine, deca... Ja ne poznajem vas, ja znam tebe. Verovatno se nisam navikao na vašu kuću, nameštaj, sve mi je to bilo strano. Nije mi se sviđao salon – *salle à manger*, krevet s penom od kaučuka, prostran kao more, garderobier s pozlatom koji je išao uz njega, u kompletu sa šifonjerom i toaletnim stočićem. Turski jezik je nestao iz vaše kuće. Nisi mi razumevanje pokazao, nego „prokazao”. Selime, igraš se rečima. Turgute, ti znaš da je igra moj jedini posao. Moj život je bio igra koju sam želeo ozbiljno da shvatim. Ti si tu igru pokvario kad si se oženio. Kako

sam uspeo celog života da se igram? Jesi li ti mogao to da izdržiš? Zar nisi lično prekinuo igru jednim strašnim potezom? U ovom ogromnom svetu, gde svako ima određena posla, ti si, dragi moj, tumarao naokolo, sam-samci-jat. Nedžatijev posao je bio da piše drame. Sećaš li se one poslednje, koja je kritikovala navike sitne buržoazije? Da, izašao sam s pola predstave. Selime, ti u stvari nijednu nisi odgledao do kraja. Nedžatijeva predstava je imala četrismo pedeset izvođenja; od zarađenog novca kupio je stan. Šta si ti tražio među njima? Šta si tu radio? Ništa nisam radio. Pa zato te nisu ni voleli. Zato te nisu zarezivali. Šta si ti tamo tražio, Selime? Mešao si se u svačija posla, pošto nisi imao svoja. Štaviše, i umiranje je bio zadatak dodeljen drugima. Ti si sebi smišljao igre: i nije te zanimalo da li neko želi da učestvuje u njima. U tim igrokazima svima si bio sudija. I meni si sudio, i to nepravedno. Šta bi bilo da sam ja napisao igru i rekao kako si se ubio samo da bi ispalo da si bio u pravu... Ne dopada mi se ta igra, Turgute. Ne volim kad me napadaju u njima. Neću više ni igru ni činjenice, činjenica da si mrtav ne bi smela da me potresa. Ustao je. Selime, čovek se opire činjenicama: živi i nastavlja da bude kakav jeste. Sem toga, ti nisi meni poslao ovo pismo, ja nisam dobio ovaj zadatak. Ovo se mene ne tiče. Nije moja stvar. Deset puta sam pročitao pismo i ništa nisam zaključio. Selime, tvoj život je mogao da bude drugačiji. Mogao si da napraviš svoj svet, van onog u kojem si bio nepoželjan.

„Selime, možda sam gubitnik jer izgovaram ove reči”, požalio se naglas. Bilo je skoro tri; u Turgutovoj glavi vladala je pometnja. Slutio je da ovo nije dobar početak. Dobar u odnosu na šta? Nije znao. „Nije moja stvar”, mrmljao je na putu ka spavaćoj sobi.

Sutradan, Turgut se veoma rano probudio, prvi zraci sunca tek što su obasjali sobu. Imao je mučne snove. Pokušao je da se seti šta je sve sanjao; nije se setio ničega u vezi sa Selimom. Bilo mu je čudno što mu ništa od onoga čime se bavio celu noć nije došlo u san. Ošamućen sam, možda da još malo odspavam, pomisli. Pogledao je usnulu ženu kraj sebe: iz nabora jorgana koji joj je progutao telo virila je samo Nerminina kosa. Da se pokrivač nije lagano dizao i spuštao, teško da bi shvatio da je neko živ u krevetu. A možda je pored njega zaista ležao samo čuperak kose. Zavukao je ruku ispod jorgana i dotakao joj kožu. Šteta što se ljudi ne mogu oblikovati našim mislima. Okrenuo joj je leđa, ruka mu je visila preko ivice kreveta. Život je tamnica naših misli. Čovek je dosadni čuperak kose, a ja sam robot bez mozga. Zaspao je.

Za kratko vreme koliko je spavao usnio je prilično dugačak san. Bio je na nekoj velikoj livadi. Ili je to bila njiva? A možda je bio i trg, budući da je stajao ispod sahat-kule. Ne, nije bio trg; zato što su svud naokolo bile bele rade. Vrlo dobro se seća belih rada. U ruci je držao buket karanfila, čekao je nekoga. Još uvek nije bio u braku s Nermin. Da, nju je čekao. Opet kasni, mislio je. Njegova žena pak nikada nije kasnila. Klasje kukuruza se sijalo na

suncu. Tako da je, po svemu sudeći, bila njiva. Pogledao je oko sebe: gusta šuma u daljini, nebo sjajno, bez oblaka. Nosio je tamno odelo, mogao je da vidi sebe: tamna šuma stajala je kao trun u nepreglednom polju pšenice (ipak je bila pšenica). Iz šume je najednom izašla gomila, mračna gomila ljudi koji su, kao i Turgut, nosili tamna odela. Onda su nestali među klasjem. Bacio je buket iz ruke i potrčao u njihovom pravcu, ali je iz nekog razloga bio mnogo umoran i nikako nije stizao do šume. Onda, najednom, ti ljudi iskrснуše pred njim. Stigli su do njega probijajući se kroz visoko klasje. Nosili su sanduk. „Znači li to da ga nećete danas sahraniti?“, pitao je. Ljudi su spustili sanduk na tlo. Izvadili su crne maramice iz džepa i obrisali znoj. Turgut im nije upamtio lica. Neko vreme su stajali jedni naspram drugih bez reči. Potom je jedan među njima rekao: „Ovo se ne bi moglo obaviti uz ovolicnu nadoknadu. Nisi nam rekao da je ovoliko težak.“ „Nisam znao“, odgovorio je Turgut, „mislio sam da je čovek lakši kad umre.“ Delovalo je kao da, dok su razgovarali s njim, ne gledaju u Turguta. „Ne znamo mi ništa. Sam ga sahranjuj. Mi ionako kasnimo. Imamo sahranu g. Hašima. Žena je tražila da se obučemo u zeleno.“ Oni gorostasni se okrenuše i odoše. Pošto su otišli, banu nekoliko niskih i dežmekastih, koje Turgut dotad nije video. „Čita se presuda“, viknu neko piskavo. Raskopčali su sakoe i poređali se oko sanduka. Uprkos bleštavom suncu, lica im se nisu razabirala. Po neprimetnom komešanju videlo se da vrše pripreme za nešto. „Kakva presuda? Šta hoćete od mrtvog čoveka?“, povikao je Turgut, ili je umislio da viče, pošto je sumnjao da su ga čuli. Skočio je na čoveka koji je pošao da izvadi papir iz džepa. Sapleo se o sanduk i pao. Sanduk se od udarca zaljuljao i upao pravo u rupu.

Znači, bila je i rupa. Selim, dakle, neće ostati napolju, na suncu, među belim radama, kao što je Turgut mislio i nesvesno želeo. Pa sanduk je u stvari veoma lak, pomisli. Prevaranti! Nisu imali razloga da ostave nedovršen posao. Ustao je. Mali ljudi su nestali. Pogledao je u rupu: duboka, mračna i bezoblična rupa. Sanduk se nije video. Obilazio je oko tog mračnog udubljenja. Na mestu gde se trava graničila sa sveže iskopanom zemljom bila je pobodena nadgrobna ploča sa uklesanim natpisom. Jeste da je kamen nakrivljen, ali makar nisu zaboravili natpis. Još da su ga pravilno ispisali... Prišao je kamenu. Jedva je dešifrovao nečitka slova: „TURgUT OzBEn 1933–1962”. Skočio je. Ne! Nemoguće! Namah je osetio nekakvo pražnjenje: nešto mu je poteklo iz grudi prema stomaku i odatle ka nogama. Ne! Treba da bude Selim. Ja sam išao da se nađem sa Nermin. Najednom je pred sobom ugledao Selima, obuzeo ga je neopisiv strah: a šta ako...? Jedva je pomerio vilicu: „Selime, je li ovo istina? Kako je to moguće? Jelda, ti znaš da ja nisam mrtav? Ili smo obojica umrli?” Selim je klimnuo glavom. Kako se toga nije setio. „Zato je, znači, sanduk bio lak. Ali ja sam video te ljude u crnom. Pričao sam s njima.” Selim je opet klimnuo glavom: „Ali oni nisu videli tebe.” „Ali rekli su da im je malo para...” „Te reči nisu bile upućene tebi. Pričali su sa grobarom.” Iako je bio tužan što je umro, obradovao se što vidi Selima. Možda nije mrtav, pomisli. „Dobro, Selime, ko je došao Bogu na istinu? Ja ili ti?” „Ne znam”, reče Selim, „ne mogu uvek da kažu. Ionako su to stalno opšta mesta. Imaju po nekoliko kopija svake presude i čitaju ih onima koji se sahranjuju istog dana. Ako te baš zanima, možemo da odemo na sahranu g. Hašima.” „Ne, hoću da mi ti ispričaš.” Selim je slegao ramenima. „Pa već sam

ti rekao, sve su iste." Turgut se bunio, osećajući slatku priyatnost koju nije umeo da iskaže rečima: „Ipak mi ti ispričaj. Ti ćeš to drugačije. Kada ti ispričaš, to ne može da bude kliše." Selim je nakratko začutao. Izgledao je baš onako kako ga je Turgut pamtio: pogled mu je sezao daleko preko livada i belih rada, koje kao da nije ni video. Onda je prošao prstima kroz kosu i rekao, kao da završava započetu misao: „Za nas je presuda uvek ista. Kratka je, očekujemo je, ali kad je čujemo, ne verujemo šta smo čuli. Iako mislimo da se izriče samo nama, ona je samo jedna od bezbroj uopštenih kopija. Uz malo novca i dodvoravanja, mogla bi se ublažiti, no naposljetku, svesni smo da nam je nebitna, kakva god da je." Turgut se sažali nad sobom. Hteo je da razbije nepomičnost koju je donela smrt: „Imamo li neke koristi od nje?" Selim je zavrteo glavom: „Kakvu korist možeš da imaš ako si mrtav?" „Istina." Počeo je da se miri sa situacijom, raslo je njegovo sažaljenje prema sebi i prema još koječemu nepoznatom. Istovremeno se trudio da se izbavi iz ove situacije i od tog truda ga je bolela duša. „Bele rade...", rekao je za sebe. „Bele rade... koliko ih samo ovde ima..."

Probudio se okupan znojem. Koprcao se zbog neodoljive i očajničke želje (ili je to bila uobrazilja) da prekine nevidljive niti kojima je bio vezan za krevet i vrati se u život. Deo njega je osećao kako više neće moći da se pomeri. Drugi deo mu pak nije dopuštao da se potpuno preda. Ako se bude pomerio, oživeće. Neko vreme je prelazio iz jedne forme postojanja u drugu, dok naposljetku nije došao k sebi. Nije mogao ni o čemu da misli. Sunce je ispunilo sobu. Krajičkom oka pogledao je u stranu: Nermin je ustala. Dečji glasovi su dopirali kroz odškrinuta vrata. Glasovi i sunce, koje je obasjavalo sobu, polako su

ga grejali. Zvuci života, iako ne tako razgovetni, smekšali su ukočenost sna. Uspravio se u krevetu i ustao, još uvek zabrinut da se njegovo krhko postojanje u drugoj zemlji lako može raspršiti. Prišao je prozoru, razmakao zavese i pogledao u leđima okrenute kuće prekoputa. Mase nespособne da smekšaju svoje linije, stvarne zapremine koju su samim svojim postojanjem terale tek probuđenog čoveka da zaboravi na njihovu ružnoću... Je li Turgut tada razmišljao o svemu tome ili kasnije, kada se setio tog trenutka? Nije znao. Jer tada još nije postojao Olrik. Situacija još uvek nije bila očigledna kao danas, ali ni sasvim nejasna. U glavi mu je bila samo jedna rečenica: lep je dan i ja sam živ.

Oguz Ataj
NEPRILAGOĐENI

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Kalipso

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-470-9

Tiraž
1000 primeraka
Beograd 2022.

Izdavač / Štampa / Plasman
DERETA doo
Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA
Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.512.161-31

АТАЈ, Огуз, 1934–1977

Неприлагођени / Огуз Атај ; превод са турског Весна Газдић.
– 1. Деретина издање. – Београд : Дерета, 2022 (Београд : Дерета). –
735 стр. ; 21 cm. – (Библиотека XX век / [Дерета])

Превод дела: Tutunamayanlar / Oğuz Atay. – Тираж 1.000. –
Напомене уз текст.

ISBN 978-86-6457-470-9

COBISS.SR-ID 82983689